

เรื่องที่ 1 หลักการพิจารณาวรรณคดีและหลักการพิจารณาวรรณกรรม

ก่อนที่จะศึกษาถึงเรื่องการพิจารณาวรรณคดีและการพิจารณาวรรณกรรม ต้องทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า วรรณคดี และ วรรณกรรม เพื่อให้ นักศึกษาสามารถเข้าใจในความหมายของคำทั้งสองนี้ ได้อย่างชัดเจนโดย ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2514: 58-133) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างวรรณคดีและวรรณกรรมไว้ดังนี้

วรรณคดี ใช้ในความหมายว่า วรรณกรรมหรือหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี มีวรรณกรรมศิลป์กล่าวคือมีลักษณะเด่นในการใช้ถ้อยคำภาษาและเด่นในการประพันธ์ ให้คุณค่าทางอารมณ์และความรู้สึกแก่ผู้อ่านสามารถใช้เป็นแบบฉบับอ้างอิงได้

หนังสือที่เป็นวรรณคดีสามารถบ่งบอกลักษณะได้ดังนี้

1. มีเนื้อหาดี มีประโยชน์และเป็นสุภาษิต
2. มีศิลปะการแต่งที่ยอดเยี่ยมทั้งด้านศิลปะการใช้คำ การใช้โวหารและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
3. เป็นหนังสือที่ได้รับความนิยมและสืบทอดกันมายาวนานกว่า 100 ปี

วรรณกรรม ใช้ในความหมายว่า งานหนังสือ งานนิพนธ์ที่ทำขึ้นทุกชนิด ไม่ว่าจะแสดงออกมาโดยวิธีหรือในรูปอย่างไร เช่น หนังสือ จดสาร สิ่งเขียน สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ สิ่งบันทึก เสียง ภาพ

วรรณกรรมแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

1. สารคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้ ความคิด ประสบการณ์แก่ผู้อ่าน ซึ่ง อาจใช้รูปแบบร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้
2. บันเทิงคดี คือ วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเพื่อมุ่งให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน บันเทิงแก่ผู้อ่านจึงมักเป็นเรื่องที่มีเหตุการณ์และตัวละคร

การพิจารณาหรือการพิจารณาคำของวรรณคดีหรือวรรณกรรม ไม่ว่าจะ เป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองมีหลักการพิจารณากว้างๆ คล้ายกันคือ เราอาจจะตั้งคำถามง่ายๆ ว่างานประพันธ์ชิ้นนั้นหรือเรื่องนั้นให้อะไรแก่คนอ่านบ้าง

ความหมาย

การพิจารณา คือการพิจารณาตรวจตรา พร้อมทั้งวิเคราะห์แยกแยะและประเมินค่าได้ ทั้งนี้ นอกจากจะได้ประโยชน์ต่อตนเองแล้ว ยังมีจุดประสงค์เพื่อนำไปแสดงความคิดเห็นและข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นได้ทราบด้วย เช่น การพิจารณาวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อเป็นการแนะนำให้บุคคลทั่วไปที่เป็นผู้อ่านได้รู้จักและได้ทราบรายละเอียดที่เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น ใครเป็นผู้แต่ง เป็นเรื่อง

เกี่ยวกับอะไร มีประโยชน์ต่อใครบ้าง ทางใดบ้าง ผู้พินิจมีความเห็นอย่างไรคุณค่าในแต่ละด้านสามารถนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์อย่างไรในชีวิตประจำวัน

แนวทางในการพินิจวรรณคดีและวรรณกรรม

การพินิจวรรณคดีและวรรณกรรมมีแนวให้ปฏิบัติอย่างกว้างๆ เพื่อให้ครอบคลุมงานเขียนทุกชนิดซึ่งผู้พินิจจะต้องดูว่าจะพินิจหนังสือชนิดใด มีลักษณะเฉพาะอย่างไรซึ่งจะมีแนวในการพินิจที่จะต้องประยุกต์หรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับงานเขียนนั้นๆ

หลักเกณฑ์กว้างๆในการพินิจวรรณคดีและวรรณกรรม มีดังนี้

1. ความเป็นมาหรือประวัติของหนังสือและผู้แต่งเพื่อช่วยให้วิเคราะห์ในส่วนอื่นๆ ได้ดีขึ้น
2. ลักษณะคำประพันธ์
3. เรื่องย่อ

4. เนื้อเรื่อง ให้วิเคราะห์เรื่องตามหัวข้อตามลำดับ โดยบางหัวข้ออาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ตามความจำเป็น เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก วิธีการแต่ง ลักษณะการเดินเรื่อง การใช้ถ้อยคำสำนวนในเรื่อง การแต่งวิธีคิดที่สร้างสรรค์ ทศนะหรือมุมมองของผู้เขียน เป็นต้น

5. แนวคิด จุดมุ่งหมาย เจตนาของผู้เขียนที่ฝากไว้ในเรื่องซึ่งต้องวิเคราะห์ออกมา

6. คุณค่าของวรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งโดยปกติแล้วจะแบ่งออกเป็น 4 ด้านใหญ่ๆ และกว้างๆ เพื่อความครอบคลุมในทุกประเด็น ซึ่งผู้พินิจจะต้องไปแยกแยะหัวข้อย่อยให้สอดคล้องกับลักษณะหนังสือที่จะพินิจนั้นๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

การอ่านวรรณคดีมรดกต้องอ่านอย่างพินิจจึงจะเห็นคุณค่าของหนังสือ การอ่านอย่างพินิจหมายความว่าอย่างไร

การพินิจวรรณคดี คือการอ่านวรรณคดีอย่างใช้ความคิด ไตร่ตรอง กลั่นกรอง แยกแยะหาเหตุผลหาส่วนดี ส่วนบกพร่องของหนังสือ เพื่อจะได้ประเมินค่าของหนังสือนั้นๆ อย่างถูกต้องและมีเหตุผล การอ่านหนังสืออย่างพินิจวิเคราะห์มีประโยชน์ต่อชีวิตมาก เพราะผู้พินิจวรรณคดี จะรู้จักเลือกรับประโยชน์จากหนังสือและนำประโยชน์ไปใช้ใน ชีวิตของตนได้และความสามารถในการประเมินค่าของผู้พินิจวรรณคดีจะช่วยให้ผู้พินิจเป็นผู้มีเหตุผล มีความยุติธรรมมีวิจารณญาณ การพินิจวรรณคดีผู้พินิจไม่ควรเอาความรู้สึกหรือประสบการณ์ส่วนตัวมาเป็นหลักสำคัญในการตัดสินวรรณคดี เพราะแต่ละคนย่อมมีความรู้สึกและประสบการณ์ต่างกัน

หลักการพินิจวรรณคดี

การพินิจวรรณคดี เป็นการแนะนำหนังสือในลักษณะของการวิเคราะห์วิจารณ์หนังสืออย่างง่ายๆ โดยบอกเรื่องย่อๆ แนะนำข้อดีข้อบกพร่องของวรรณคดี บอกชื่อผู้แต่ง ประเภทของหนังสือ ลักษณะการแต่ง เนื้อเรื่องโดยย่อๆ คุณสมบัติของหนังสือ ด้วยการวิจารณ์เกี่ยวกับเนื้อหา แนวคิด

ภาษา คุณค่า และข้อคิดต่างๆ ประกอบทัศนะของผู้พินิจ ซึ่งเป็นลักษณะของการชักชวนให้ผู้อ่านสนใจหนังสือเล่มนั้น การพินิจวรรณคดีเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของวรรณคดีเพื่อนำมาแนะนำให้เกิดความเข้าใจซาบซึ้งอย่างแจ่มแจ้ง

การพินิจวรรณคดีมีหลักการพินิจกว้างๆ 3 ด้านคือ

1. โครงสร้างของวรรณคดี
2. ความงดงามทางวรรณคดี
3. คุณค่าของวรรณคดี

ด้านที่ 1 โครงสร้างของวรรณคดี

การที่เราจะพินิจวรรณคดีเรื่องใด เราจะต้องพิจารณาว่า เรื่องนั้นแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดใด โครงเรื่องเนื้อเรื่องเป็นอย่างไร มีแนวคิดหรือสาระสำคัญอย่างไร ตัวละครมีรูปร่าง ลักษณะนิสัยอย่างไร หากมีความหมายเหมาะสมกับเรื่องหรือไม่ และมีวิธีดำเนินเรื่องอย่างไร

ด้านที่ 2 ความงดงามทางวรรณคดี

วรรณคดีเป็นงานที่สร้างขึ้นอย่างมีศิลปะ โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำเพื่อให้เกิดความไพเราะใน วรรณคดี ซึ่งเราจะพิจารณาได้จากการใช้คำ มีทั้งการเล่นคำ เล่นอักษร พิจารณาได้จากการใช้สำนวน โวหาร กวีโวหาร ซึ่งจะดูจากการสร้างจินตภาพ ภาพพจน์ และพิจารณาจากการสร้างอารมณ์ใน วรรณคดีสิ่งเหล่านี้เป็นความงดงามทางวรรณคดีทั้งนั้น

โวหารภาพพจน์

การใช้โวหารภาพพจน์ คือ การใช้ถ้อยคำให้เกิดภาพโดยวิธีการเปรียบเทียบอย่างมีศิลปะ ภาพพจน์มีหลายลักษณะ เช่น อุปมา อุปลักษณ์ อธิพจน์ บุคลาธิษฐาน สัทพจน์ หรือการใช้ สัญลักษณ์ เป็นต้น

อุปมา คือการเปรียบเทียบเพื่อทำให้เห็นภาพหรือเกิดความรู้สึกชัดเจน จึงต้องนำสิ่งอื่นที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันมาช่วยอธิบาย หรือเชื่อมโยงความคิดโดยมีคำมาเชื่อม ได้แก่ เหมือน เสมือน ดูด เล่ห์ เฉก ดั่ง กล เพียง ราว ปูน ฯลฯ

อุปลักษณ์ เป็นการเปรียบเทียบที่ลึกซึ้งกว่าอุปมา เพราะเป็นการเปรียบสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งหนึ่ง มากจนเหมือนกับเป็นสิ่งเดียวกันโดยใช้คำว่า “เป็น กับ คือ” มาเชื่อมโยง ตัวอย่าง “แม่เป็นโสมส่องหล้า” “สุจริตคือเกราะบังศาสตร์พ้อง”

โวหารอธิพจน์ เป็นโวหารที่กวีกล่าวเกินจริง เพื่อต้องการที่จะเน้นให้มีความสำคัญและอารมณ์ ความรู้สึกที่รุนแรง เช่น

ถึงต้องง้าวหลาวแหลนสักแสนเล่ม	ให้ติดเต็มตัวหลุดพอลุดอน
แต่ต้องคาพาใจอาลัยวอน	สุดจะถอนทิ้งขว้างเสียดกลางคัน

(นิราศวัดเจ้าฟ้า สุนทรภู่)

บุคลาธิษฐาน เป็นโวหารที่นำสิ่งไม่มีชีวิต หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม มากล่าวเหมือนเป็นบุคคลที่มีชีวิตเช่น

เพชรน้ำค้างหล่นบนพรมหญ้า เย็นหยาดฟ้าพาดฝนหลงวันใหม่

เกล้าเคลียหยอกดอกหญ้าอย่างอาลัย เมื่อแฉกควาไบไฟไหวตะวัน

โวหารสัทพจน์ หมายถึง โวหารที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น

ทั้งกบเขียดเกียดกรีดจิ้งหรีดเรื้อย พระพายเฉื่อยฉิวฉิววะหวิวหวิว

การสร้างอารมณ์

ความงามด้านอารมณ์ เมื่อเราอ่านวรรณคดี จะเห็นว่าเรามีความรู้สึกหรืออารมณ์ร่วมไปกับเรื่องต่อนั้นๆ ด้วย เช่น สงสาร โกรธ ชิงชัง นั้นแสดงว่ากวีได้สร้างอารมณ์ให้เรามีความรู้สึกคล้อยตาม ซึ่งเป็นความงามอย่างหนึ่งในวรรณคดี กวีจะสอดแทรกความคิดออกมาในรูปของความรัก ความภาคภูมิใจ ความเศร้าสลดใจ และมีการเลือกสรรคำประพันธ์ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง การที่กวีใช้ถ้อยคำให้เกิดความงามเกิดอารมณ์ทำให้เราได้รับรสวรรณคดีต่างๆ

รสวรรณคดี

รสวรรณคดีของไทยเป็นลีลาของบทประพันธ์อย่างหนึ่ง คือ การใช้ภาษาไทยให้เหมาะสมแก่เนื้อความของเรื่อง กล่าวคือแต่งบทประพันธ์ตามรสบทประพันธ์ไทยหรือรสวรรณคดีไทยซึ่งมี 4 รส

1. เสาวรจนี เป็นบทพรรณนาความงามของสถานที่ ธรรมชาติ ชมนาง เช่น

“ตาเหมือนตามฤคมาศพิศคือพระลอราช

ประจุกแก้วเกาทัณฑ์ ก่งนา

พิศกรรมงามเพริศแพรวกลกลิ่นบงกชแก้ว

อีกแก้มปรางทอง เปรียบนา”

2. นารีปราโมทย์ เป็นบทเกี่ยวพาราณี แสดงความรักใคร่ เช่น

“เจ้างามปลอดคอยอดรักของพลายแก้ว ได้มาแล้วเมื่อย่าขบให้กลับหนี

พี่ผู้ตายไม่เสียดายแก่ชีวี แก้วพี่อย่าได้พรำรำพันความ

พี่คิดพี่ก็มาลูแก่โทษ จงคล้ายโกรธเมื่อย่าถือว่ายาบหายาม

พี่ชมโฉมโฉมดูบด้วยใจงาม ทรมสวาทคืนไปไม่ใช่ดี”

3. พิโรธวาหัง เป็นบทโกรธ บทตัดพ้อต่อว่า เหน็บแนม เสียดสี หรือแสดงความเคียดแค้น เช่น

ผันพระกายกระเทิบพระบาทและอิง พระศัพทสี่หนาทพิงสยงภัย

เอออูหม่นะมิ่งชข้างกระไร ทูทาสสกุลละนี้ไฉนก็มาเป็น

4. ถัดลาปักพิสัย เป็นบทแสดงความโศกเศร้า คร่ำครวญ อาลัยอาวรณ์ เช่น
 เคยหมอบใกล้ไต้กลิ่นสุคนธ์ตลบ ละอองอบรสรื่นชื่นนาสา
 ลิ่นแผ่นดินลิ่นรสสุคนธา วาสนาเราก็ลิ่นเหมือนกลิ่นสุคนธ์

(สุนทรภู่)

หลักการและแนวทางการพิจารณาวรรณคดี

การพิจารณาวรรณคดี คือการแสดงข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีเล่มใดเล่มหนึ่งอย่างสั้นๆ โดยมีเจตนาจะแนะนำวรรณคดีนั้นให้ผู้อ่านรู้จักว่ามีเนื้อเรื่องอย่างไร มีประโยชน์มีคุณค่าอย่างไร ผู้พิจารณามีความคิดเห็นอย่างไรต่อวรรณคดีเรื่องนั้นๆ ชอบหรือไม่ชอบ เพราะเหตุใด มีลักษณะการวิจารณ์วรรณกรรม

หลักการพิจารณาวรรณคดี

1. แยกองค์ประกอบของหนังสือหรือวรรณคดีที่จะวิจารณ์ให้ได้
2. ทำความเข้าใจองค์ประกอบที่แยกออกมาให้แจ่มแจ้งชัดเจน
3. พิจารณาหรือวิเคราะห์หนังสือหรือวรรณคดีตามหัวข้อต่อไปนี้
 - 3.1 ประวัติความเป็นมาและประวัติผู้แต่ง
 - 3.2 ลักษณะการประพันธ์
 - 3.3 เรื่องย่อ
 - 3.4 การวิเคราะห์เรื่อง
 - 3.5 แนวคิดและจุดมุ่งหมายในการแต่ง
 - 3.6 คุณค่าด้านต่างๆ

การพินิจคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรมมี 4 ประเด็นดังนี้

1. คุณค่าด้านวรรณศิลป์ คือความไพเราะของบทประพันธ์ซึ่งอาจเกิดจากรสของคำที่ผู้แต่งเลือกใช้และรสความไพเราะที่ให้ความหมายกระทบใจผู้อ่าน
2. คุณค่าด้านเนื้อหา คือการให้ความรู้สึกลงในด้านต่างๆ ให้คุณค่าทางปัญญาและความคิดแก่ผู้อ่าน
3. คุณค่าด้านสังคม วรรณคดีและวรรณกรรมสะท้อนให้เห็นภาพของสังคมในอดีตและวรรณกรรมที่ดีสามารถจรรโลงสังคมได้อีกด้วย
4. การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้อ่านได้ประจักษ์ในคุณค่าของชีวิตได้ ความคิดและประสบการณ์จากเรื่องที่อ่าน และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต นำไปเป็นแนวปฏิบัติหรือแก้ปัญหาอุปสรรคต่างๆ